05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

KESINAMBUNGAN DAN PERUBAHAN TRADISI MUZIK KUMPULAN GAMBUS NURULHILAL DI JOHOR

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

MOHD NIZAM BIN ATTAN

FAKULTI MUZIK DAN SENI PERSEMBAHAN
UNIVERSITI PENDIDIKAN SULTAN IDRIS

2020

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

KESINAMBUNGAN DAN PERUBAHAN TRADISI MUZIK
KUMPULAN GAMBUS NURULHILAL DI JOHOR.

MOHD NIZAM BIN ATTAN

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

TESIS DIKEMUKAKAN BAGI MEMENUHI SYARAT UNTUK MEMPEROLEH
IJAZAH DOKTOR FALSAFAH

FAKULTI MUZIK DAN SENI PERSEMBAHAN
UNIVERSITI PENDIDIKAN SULTAN IDRIS

2020

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

Sila tanda (√)

Kertas Projek ☐
Sarjana Penyelidikan ☐
Sarjana Penyelidikan dan Kerja Kursus ☐
Doktor Falsafah ☐

INSTITUT PENGAJIAN SISWAZAH

PERAKUAN KEASLIAN PENULISAN

Perakuan ini telah dibuat pada ………(hari bulan)…………….. (bulan) 20……..

i. Perakuan pelajar :

Saya, MOHD NIZAM BIN ATTAN, P20121000649, FAKULTI MUZIK DAN SENI PERSEMBAHAN dengan ini mengaku bahawa disertasi/tesis yang bertajuk KESINAMBUNGAN DAN PERUBAHAN TRADISI MUZIK KUMPULAN GAMBUS NURULHILAL DI JOHOR adalah hasil kerja saya sendiri. Saya tidak memplagiat dan apa-apa penggunaan mana-mana hasil kerja yang mengandungi hak cipta telah dilakukan secara urusan yang wajar dan bagi maksud yang dibenarkan dan apa-apa petikan, ekstrak, rujukan atau pengeluaran semula daripada atau kepada mana-mana hasil kerja yang mengandungi hak cipta telah dinyatakan dengan sejelasnya dan secukupnya

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

____

Tandatangan pelajar

ii. Perakuan Penyelia:

Saya, PROFESOR MADYA DR. MOHD HASSAN BIN ABDULLAH dengan ini mengesahkan bahawa hasil kerja pelajar yang bertajuk KESINAMBUNGAN DAN PERUBAHAN TRADISI MUZIK KUMPULAN GAMBUS NURULHILAL DI JOHOR dihasilkan oleh pelajar seperti nama di atas, dan telah diserahkan kepada Institut Pengajian Siswazah bagi memenuhi sebahagian/sepenuhnya syarat untuk memperoleh Ijazah DOKTOR FALSAFAH.

______________________ ______________________

Tarikh Tandatangan Penyelia

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

UPSI/IPS-3/BO 31
Pind.: 00 m/s: 1/1

UNIVERSITI PENDIDIKAN SULTAN IDRIS
SULTAN IDRIS EDUCATION UNIVERSITY

INSTITUT PENGAJIAN SISWAZAH /
INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

BORANG PENGESAHAN PENYERAHAN TESIS/DISERTASI/LAPORAN KERTAS PROJEK
DECLARATION OF THESIS/DISSERTATION/PROJECT PAPER FORM

Tajuk / *Title*: KESINAMBUNGAN DAN PERUBAHAN TRADISI MUZIK KUMPULAN GAMBUS NURULHILAL DI JOHOR

No. Matrik /*Matric's No.*: P20121000649

Saya / *I* : MOHD NIZAM BIN ATTAN

mengaku membenarkan Tesis/Disertasi/Laporan Kertas Projek (Doktor Falsafah/Sarjana)* ini disimpan di Universiti Pendidikan Sultan Idris (Perpustakaan Tuanku Bainun) dengan syarat-syarat kegunaan seperti berikut:-
acknowledged that Universiti Pendidikan Sultan Idris (Tuanku Bainun Library) reserves the right as follows:-

1. Tesis/Disertasi/Laporan Kertas Projek ini adalah hak milik UPSI.
   The thesis is the property of Universiti Pendidikan Sultan Idris
2. Perpustakaan Tuanku Bainun dibenarkan membuat salinan untuk tujuan rujukan sahaja.
   Tuanku Bainun Library has the right to make copies for the purpose of research only.
3. Perpustakaan dibenarkan membuat salinan Tesis/Disertasi ini sebagai bahan pertukaran antara Institusi Pengajian Tinggi.
   The Library has the right to make copies of the thesis for academic exchange.
4. Perpustakaan tidak dibenarkan membuat penjualan salinan Tesis/Disertasi ini bagi kategori **TIDAK TERHAD**.
   The Library are not allowed to make any profit for 'Open Access' Thesis/Dissertation.
5. Sila tandakan (√) bagi pilihan kategori di bawah / *Please tick (√) for category below:-*

☐	**SULIT/*CONFIDENTIAL***	Mengandungi maklumat yang berdarjah keselamatan atau kepentingan Malaysia seperti yang termaktub dalam Akta Rahsia Rasmi 1972. / *Contains confidential information under the Official Secret Act 1972*
☐	**TERHAD/*RESTRICTED***	Mengandungi maklumat terhad yang telah ditentukan oleh organisasi/badan di mana penyelidikan ini dijalankan. / *Contains restricted information as specified by the organization where research was done.*
☐	**TIDAK TERHAD / *OPEN ACCESS***	

(Tandatangan Pelajar/ Signature)

Tarikh: ______________

(Tandatangan Penyelia / *Signature of Supervisor*)
& (Nama & Cop Rasmi / *Name & Official Stamp*)

Catatan: Jika Tesis/Disertasi ini **SULIT @ TERHAD**, sila lampirkan surat daripada pihak berkuasa/organisasi berkenaan dengan menyatakan sekali sebab dan tempoh laporan ini perlu dikelaskan sebagai **SULIT** dan **TERHAD**.

Notes: If the thesis is CONFIDENTAL or RESTRICTED, please attach with the letter from the organization with period and reasons for confidentiality or restriction.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

PENGHARGAAN

Alhamdulillah, segala puji bagi Allah SWT kerana dengan izinNya penulisan ini berjaya disiapkan. Segala usaha, perit jerih ini banyak didorong oleh individu-individu yang membantu secara langsung dan tidak langsung. Setinggi-tinggi ucapan terima kasih buat Profesor Madya Dr Mohd Hassan Abdullah, selaku penyelia yang banyak membantu dan memberi galakan. Tidak lupa juga ucapan terima kasih buat semua rakan-rakan di FMSP khususnya Dekan, Profesor Madya Dr. Mohd Kipli Abdul Rahman dan Timbalan Dekan, Dr. Muhammad Fazli Taib Saerani. Terima kasih dan kiriman doa khusus buat 'Encik', Allahyarham Haji Attan Hassan yang mendidik diri ini sehingga berjaya dan berkat doa serta asuhan dari ibu tercinta Hajah Hasanah Abdullah. Terima kasih atas pengorbanan dari isteri, Sanisah Haji Sahlan dan anak-anak serta kakak-kakak, abang-abang dan adik-adik tersayang. Terima kasih Eizzad, yang gigih membantu papa sehingga terhasilnya penulisan ini.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

Dalam usaha mengumpul bahan-bahan kajian, proses dokumentasi dan analisis data, saya telah mendapat bantuan daripada pelbagai pihak seperti penggiat gambus yang masih berada di kawasan kajian, terutamanya penggiat gambus dari kumpulan gambus Nurulhilal, kumpulan gambus Samrah Al Hana, tokoh-tokoh pembuat gambus serta semua yang terlibat dalam seni muzik gambus khususnya kumpulan gambus di sekitar Rengit, Benut, Batu Pahat, Pontian, Johor Bahru dan Singapura. Budi baik kalian akan saya kenang sepanjang hayat ini.

Akhirnya saya dedikasikan hasil sumbangan dari kajian ini kepada Negara Malaysia tercinta sebagai bahan warisan yang amat bernilai dan perlu dijaga, diselidiki, dilestari dan diwariskan kepada generasi seterusnya.

Mohd Nizam Attan.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

ABSTRAK

Kajian ini bertujuan untuk mengenalpasti dan menganalisis kesinambungan dan perubahan tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal di Johor. Reka bentuk penyelidikan kualitatif menggunakan kaedah perpustakaan dan temubual untuk menjawab tiga persoalan kajian. Kumpulan gambus Nurulhilal dipilih kerana kemunculannya telah membawa tradisi muzik kumpulan gambus di Johor bermula dari tahun 1975 hingga tahun 1999. Data kajian dianalisis menggunakan konsep etnomuzikologi oleh Nettl dan Hood dengan pendekatan ‘norma gaya muzik’ yang merangkumi tradisi persembahan, gaya, genre lagu, penggiat, ensembel, sistem tonal dan bentuk muzik. Data kajian menunjukkan kewujudan kumpulan gambus dan kewujudan industri pembuatan gambus di Johor bermula tahun 1960. Kajian mengenai kesinambungan tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal telah menemukan empat norma gaya muzik iaitu, tradisi persembahan kumpulan gambus, genre lagu dan lirik, peralatan muzik dan gaya permainan gambus, serta sistem tonal. Kajian mengenai perubahan tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal juga menemui empat perkara iaitu persembahan gabungan kumpulan gambus dan Samrah, genre lagu, peralatan muzik, dan pengaruh muzik dari luar. Kesimpulannya, data dari kajian ini menunjukkan bahawa kumpulan gambus Nurulhilal telah mengekalkan norma gaya muzik asal kumpulan gambus dari tahun 1975 hingga tahun 1980. Norma gaya muzik kumpulan gambus Nurulhilal berubah dari segi genre lagu dan rentak setelah bergabung dengan gambus Samrah Al Hana dari tahun 1980 hingga tahun 1985. Seterusnya norma gaya muzik kumpulan gambus Nurulhilal telah berubah dari segi genre lagu, rentak, peralatan muzik dan sistem tonal kerana pengaruh muzik dari luar sehingga tahun 1999. Implikasi daripada kajian ini boleh dijadikan asas untuk mengenalpasti identiti sesebuah kumpulan gambus di samping dapat digunakan sebagai panduan kepada pengkaji seterusnya yang ingin mengkaji seni muzik kumpulan gambus dari sudut yang berbeza.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

CONTINUITY AND CHANGES IN THE KUMPULAN GAMBUS NURULHILAL MUSICAL TRADITION IN JOHOR

ABSTRACT

This objective of this study is to identify and analyze the continuity and changes in the kumpulan gambus Nurulhilal musical tradition in Johor. Qualitative research using library and interview methods to answer three research questions. The research focuses on the kumpulan gambus Nurulhilal, whose existence sets the kumpulan gambus musical tradition in Johor from 1975 to 1999. The data was analyzed using method of Nettl and Hood ethnomusicological concept and 'The norms of musical style' approach, comprising analysis on the aspects of tradition, styles, genres, songs, performers, ensembles, tonal systems, and musical forms. The findings show the existence of kumpulan gambus and the making of gambus instrument in Johor as early as 1960. The study in the aspects of kumpulan gambus Nurulhilal continuity, have showed four keypoints of evidence on gambus performance tradition, repertoirs and lyrics, instrumentation and gambus performance style, and the tonal system. The study of kumpulan gambus Nurulhilal music tradition also found four things: a combination of gambus and Samrah's group performances, song genres, musical instruments, and foreign musical influences. In conclusion, data from this study show that the kumpulan gambus Nurulhilal maintained the original musical style of the kumpulan gambus from 1975 to 1980. The kumpulan gambus Nurulhilal norms of musical style changed in terms of song genre and rhythm after joining the gambus Samrah Al Hana from 1980 to the year 1985. Subsequent musical norms of kumpulan gambus Nurulhilal have changed in terms of genre of song, rhythm and tonal system due to the influence of external music until 1999. The implications of this study can serve as a basis for identifying the identity of kumpulan gambus and can be used as a guide for researchers to study the music of the kumpulan gambus from different perspectives.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

KANDUNGAN

	Muka Surat
PERAKUAN KEASLIAN PENULISAN	ii
BORANG PENGESAHAN PENYERAHAN TESIS	iii
PENGHARGAAN	iv
ABSTRAK	v
ABSTRACT	vi
KANDUNGAN	vii
SENARAI JADUAL	xv
SENARAI RAJAH	xvi
SENARAI FOTO	xxi
SENARAI PETA	xxiv
SENARAI SINGKATAN	xxv
DAFTAR ISTILAH	xxvi
SENARAI LAMPIRAN	xxviii
BAB 1 PENDAHULUAN	
1.1 Pengenalan	1
1.2 Latar belakang Kajian	2
1.3 Permasalahan Kajian	4
1.4 Persoalan Kajian	6
1.5 Objektif Kajian	7
1.6 Kepentingan Kajian	7

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi
05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.7	Definisi Operasional		8
	1.7.1	Kesinambungan dan Perubahan	8
	1.7.2	Tradisi Muzik	10
	1.7.3	Kumpulan Gambus Nurulhilal	10
1.8	Landasan Teori		12
	1.8.1	*The Norms of Musical Style*	13
	1.8.2	Intra-estetik dan Ekstra-estetik	21
1.9	Metodologi Kajian		24
	1.9.1	Konsep *Bi-musicality*	27
	1.9.2	Data Kajian	28
	1.9.3	Instrumen Menganalisis Data	31
1.10	Lokasi dan Skop Kajian		37
1.11	Kesimpulan		38

BAB 2 KAJIAN LITERATUR

2.1	Pengenalan		39
2.2	Sejarah Umum Gambus		40
2.3	Kajian Mengenai Gambus		45
2.5	Kajian Mengenai Seni Muzik Gambus Dalam Masyarakat Melayu		52
	2.5.1	Gambus Sabah	54
	2.5.2	Kumpulan Gambus Samrah di Johor	56
	2.5.3	Gambus dalam Persembahan Zapin Melayu	57
	2.5.4	Gambus Dalam Muzik Ghazal Johor	59
	2.5.5	Gambus Dalam Hamdolok di Batu Pahat, Johor	61

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi
05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

2.5.6 Gambus Sebagai Iringan Nasyid 63

2.5.7 Gambus Sebagai Iringan Qasidah dan Mawwal 68

2.6 Gambus dan Pengaruh Arab di Johor 69

2.7 Gambus dan Pengaruh Keturunan Jawa 72

2.8 Kesimpulan 73

BAB 3 PENGGIAT MUZIK KUMPULAN GAMBUS DI JOHOR

3.1 Pengenalan 76

3.2 Penggiat Seni Kumpulan Gambus di Batu Pahat dan Pontian 77

3.2.1 Ustaz Attan Hassan 77

3.2.2 Anipah Hasbullah 83

3.2.3 Bachok Sayuti 84

3.3 Sejarah Kumpulan Gambus Nurulhilal 86

3.3.1 Ahli-Ahli Kumpulan Gambus Nurulhilal 88

3.3.2 Penyanyi 89

3.4 Kumpulan-Kumpulan Gambus di Johor Bimbingan Ustaz Attan Hassan 89

3.4.1 Kumpulan Gambus Nurul Ain 90

3.4.2 Kumpulan Gambus Nur Shahadah, Kampung Parit Tengah Darat 91

3.4.3 Kumpulan Gambus Kampung Parit Tengah Laut, Benut, Pontian 91

3.4.4 Kumpulan Gambus Nur Jadid, Pekan Benut, Pontian 92

3.4.5 Kumpulan Gambus Nurulail, Kampung Sungai Tongkang, Rengit 92

3.5 Kesimpulan 93

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

BAB 4 PEMBUATAN GAMBUS DI JOHOR

4.1 Pengenalan 94

4.2 Gambus di Johor 95

4.2.1 Gambus Arab 96

4.2.2 Gambus Melayu 97

4.3 Pembuat Gambus di Johor 98

4.3.1 Hassan Othman 100

4.3.2 Mohd Diah Ariffin @ Aripin 103

4.4 Teknik Pembuatan Gambus Johor 104

4.4.1 Pemilihan Kayu 105

4.4.2 Peralatan Pertukangan 106

4.4.3 Cara Membuat Gam 107

4.4.4 Komponen - Komponen Gambus 107

4.4.5 Membuat Cetak 109

4.4.6 Proses Membuat Leher Gambus 111

4.4.7 Bahu Gambus 113

4.4.8 Tampuk Dalam 114

4.4.9 Proses Pemasangan Pada Cetak 115

4.4.10 Bilah 116

4.4.11 Tampuk Luar 121

4.4.12 Sarwing 121

4.4.13 Muka Gambus 122

4.4.14 Lubang Suara 124

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

4.4.15 Tetulang 125

4.4.16 Kekuda 128

4.4.17 Kepala Gambus 130

4.4.18 Telinga Gambus 131

4.4.19 Papan Jejari 133

4.4.20 Renek 134

4.5 Kesimpulan 137

BAB 5 KESINAMBUNGAN TRADISI MUZIK KUMPULAN GAMBUS NURUHILAL DI JOHOR

5.1 Pengenalan 138

5.2 Tradisi Persembahan Kumpulan Gambus Nurulhilal 139

5.2.1 Tempahan Persembahan 140

5.2.2 Kadar Bayaran Persembahan 141

5.2.3 Latihan Muzik Kumpulan Gambus Nurulhilal 144

5.2.4 Tempat Persembahan 144

5.2.5 Waktu Persembahan Kumpulan Gambus Nurulhilal 146

5.2.6 Pakaian Ketika Persembahan 147

5.2.7 Alat Pembesar Suara 148

5.2.8 Jamuan Semasa dan Selepas Persembahan 149

5.2.9 Posisi Persembahan 149

5.3 Peralatan Muzik dalam Kumpulan Gambus Nurulhilal 150

5.3.1 Alat Muzik Gambus dan Violin 151

5.3.2 Tamborin, Tamborin Berkulit dan Marakas 152

5.3.3 Kiuben, Bongo dan Marwas 154

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

5.3.4 Akordion 157

5.4 Gambus Sebagai Alat Muzik Utama Kumpulan Gambus 158

5.4.1 Cara Memegang Gambus 159

5.4.2 Cara Bermain Gambus Gaya Oud 161

5.4.3 Cara Bermain Gambus Kumpulan Gambus Nurulhilal 162

5.5 Sistem Tonal Kumpulan Gambus Nurulhilal 167

5.5.1 Talaan Tali Gambus 168

5.5.2 Penjarian Oud dan Gambus 173

5.5.3 Penjarian Gambus Kumpulan Gambus Nurulhilal 175

5.5.4 Penggunaan Maqam 178

5.5.5 Rumusan Sistem Tonal 186

5.6 Genre dan Lagu-Lagu Kumpulan Gambus Nurulhilal 187

5.6.1 Lagu Berentak Hindustan 190

5.6.2 Lagu-Lagu Berentak Zapin 206

5.6.3 Lagu Melayu Berentak Sarah 214

5.6.4 Lagu-Lagu Berentak Masri 220

5.7 Bentuk Lirik Lagu Kumpulan Gambus Nurulhilal 228

5.7.1 Analisis Gaya Bahasa Lagu Kumpulan Gambus Nurulhilal 229

5.7.2 Gaya Bahasa Perbandingan dan Unsur Bunyi 230

5.8 Kesimpulan 233

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

BAB 6 PERUBAHAN TRADISI MUZIK KUMPULAN GAMBUS NURULHILAL

6.1	Pengenalan		235
6.2	Kumpulan gambus Nurulhilal pada tahun 1980-1985		236
6.3	Kumpulan Gambus Samrah		237
	6.3.1	Kumpulan Gambus Samrah Al Hana, Johor Bahru	238
	6.3.2	S.Agil	240
6.4	Persembahan Gabungan		241
	6.4.1	Nyanyian, Bentuk Lagu dan Maqam Dalam Persembahan Gabungan.	242
	6.4.2	Lagu Zapin Arab	245
	6.4.3	Lagu Sarah Arab	253
	6.4.4	Lagu-lagu Berentak Defe	259
6.5	Pengaruh Muzik Luar Dalam Kumpulan Gambus Nurulhilal		268
	6.5.1	Pengaruh Lagu-Lagu Orkes Gambus, Dangdut dan Qasidah Moden	269
	6.5.2	Lagu-lagu Hindustan	271
	6.5.3	Lagu-Lagu Pop Enampuluhan	272
	6.5.4	Lagu-Lagu Dangdut Malaysia	272
	6.5.5	Penambahan Peralatan Muzik Kumpulan Gambus Nurulhilal	273
	6.5.6	Penjarian Gambus Diatonik Kumpulan Gambus Nurulhilal	275
	6.5.7	Rumusan Pengaruh Muzik Luar Dalam Kumpulan Gambus Nurulhilal	283
6.6	Kesimpulan		284

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

BAB 7 RUMUSAN DAN CADANGAN

7.1 Pengenalan 286

7.2 Rumusan 287

7.3 Cadangan 293

7.3.1 Peranan Kerajaan 294

7.3.2 Aktiviti Pelestarian Seni Muzik Gambus 294

7.3.3 Pelestarian Kumpulan Gambus 296

7.4 Kesimpulan 297

RUJUKAN 301

DISKOGRAFI 307

TEMU BUAL 308

LAMPIRAN 311

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

SENARAI JADUAL

No. Jadual **Muka Surat**

1.1	Kaedah Menganalisis Data	31
4.1	Nama-nama bahagian gambus dan bahan pembuatannya	105
4.2	Nama dan fungsi peralatan pertukangan	106
4.3	Komponen, saiz kayu dan fungsi	108
5.1	Kadar bayaran yang dikenakan bagi setiap persembahan	142
5.2	Agihan bayaran ahli kumpulan gambus Nurulhilal	143
5.3	Sistem tonal yang digunakan dalam lagu-lagu kumpulan gambus Nurulhilal	186
5.4	Ciri-ciri lagu berentak Hindustan kumpulan gambus Nurulhilal	205
5.5	Ciri-ciri lagu berentak Zapin kumpulan gambus Nurulhilal	213
5.6	Ciri-ciri lagu berentak Sarah kumpulan gambus Nurulhilal	220
5.7	Ciri-ciri lagu berentak Masri kumpulan gambus Nurulhilal	227
6.1	Ciri-ciri lagu berentak Zapin Arab gabungan	252
6.2	Ciri-ciri lagu berentak Sarah Arab gabungan	258
6.3	Ciri-ciri lagu berentak Defe gabungan	267
6.4	Penganalisaan perubahan tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal pada tahun 1980 sehingga tahun 1999	284

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

SENARAI RAJAH

No. Rajah		Muka Surat
1.1	The norms of musical style	19
4.1	Cetak	110
4.2	Cantuman leher pada cetak (leher gambus)	116
4.3	Proses pencantuman bilah seterusnya	120
4.4	Tetulang yang telah siap	126
4.5	Bahagian badan akan dililit dengan getah untuk menguatkan lekatan gam	133
4.6	Bantal yang diperbuat daripada kayu	135
5.1	Kumpulan gambus sedang membuat persembahan di atas balai	145
5.2	Posisi pemuzik dalam persembahan kumpulan gambus	150
5.3	Contoh latihan bagi permainan ketis	163
5.4	Contoh notasi permainan gaya tar	164
5.5	Permainan gambus gaya tenteng	165
5.6	Gaya permainan satu-satu	166
5.7	Gaya permainan laga gong	167
5.8	Talaan gambus tanpa menggunakan maqam	169
5.9	Kedudukan tali dan talaan	170
5.10	Sistem talaan tali violin yang standard	171
5.11	Talaan tali gambus mengikut maqam	172

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

5.12	Setiap jari mewakili satu semiton dalam pic	174
5.13	Metod penjarian oud kedua	174
5.14	Penjarian oleh Ustaz Attan Hassan dari kumpulan gambus Nurulhilal	176
5.15	Penjarian oleh Attan Hassan	177
5.16	Kedudukan jari biasa dalam permainan Gambus di Johor	178
5.17	Penjarian gambus untuk maqam Rast	179
5.18	Penjarian gambus untuk maqam Sikah	180
5.19	Penjarian gambus untuk maqam Saba	181
5.20	Penjarian gambus untuk maqam Bayati	182
5.21	Penjarian gambus untuk maqam Ajam	183
5.22	Penjarian gambus untuk maqam Nahawand	184
5.23	Penjarian gambus untuk maqam Kurd	185
5.24	Penjarian gambus untuk maqam Hijaz	186
5.25	Rentak Hindustan	191
5.26	Notasi dan seni kata lagu Air Mata Hati	191
5.27	Intro lagu Air Mata Hati	192
5.28	Bahagian A lagu Air Mata Hati	193
5.29	Bahagian B lagu Air Mata Hati	194
5.30	Bahagian outro Air Mata Hati	195
5.31	Notasi dan seni kata lagu Salam dan Takzim	196
5.32	Bahagian intro lagu Salam dan Takzim	197
5.33	Bahagian A lagu Salam dan Takzim	198
5.34	Bahagian B lagu Salam dan Takzim	199
5.35	Bahagian outro lagu Salam dan Takzim	200

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

5.36	Notasi dan seni kata lagu Pesanan	201
5.37	Bahagian intro lagu Pesanan	202
5.38	Bahagian A lagu Pesanan	203
5.39	Bahagian B lagu Pesanan	204
5.40	Bahagian outro lagu Pesanan	204
5.41	Notasi rentak Zapin	206
5.42	Notasi lagu Nalat ’Alaiya	207
5.43	Intro pertama Nalat `Alaiya	208
5.44	Sambungan intro Nalat `Alaiya	209
5.45	Bahagian A lagu Nalat `Alaiya	210
5.46	Sambungan Bahagian A lagu Nalat `Alaiya	210
5.47	Bahagian solo muzik Nalat `Alaiya	211
5.48	Bahagian awal outro lagu Nalat `Alaiya	212
5.49	Bahagian outro lagu Nalat `Alaiya	213
5.50	Notasi rentak Sarah Melayu	215
5.51	Contoh notasi lagu berentak Sarah Melayu	216
5.52	Bahagian intro lagu Sarah Luka Hati Tak Sembuh.	217
5.53	Bahagian A lagu Luka Hati Tak Sembuh	218
5.54	Bahagian outro lagu Luka Hati Tak Sembuh	219
5.55	Notasi rentak Masri	221
5.56	Contoh notasi lagu Puji dan Syukur	222
5.57	Bahagian intro lagu Masri Puji dan Syukur	224
5.58	Bahagian A lagu Masri Puji dan Syukur	225
5.59	Bahagian B lagu Masri Puji dan Syukur	226

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

5.60	Bahagian outro lagu Masri Puji dan Syukur	227
6.1	Notasi dan seni kata lagu Zapin Rindu	245
6.2	Bahagian intro lagu Zapin Rindu	247
6.3	Bahagian bar kelima hingga ketujuh intro lagu Zapin Rindu	248
6.4	Bahagian A lagu Zapin Rindu	249
6.5	Keratan muzik bar ke-11 hingga bar ke-13 lagu Zapin Rindu	250
6.6	Keratan muzik bar ke-23 dan bar ke-24 lagu Zapin Rindu	250
6.7	Bahagian outro lagu Zapin Rindu	251
6.8	Notasi Rentak Sarah	253
6.9	Rentak dalam permulaan lagu Sarah	254
6.10	Contoh notasi lagu Sarah Arab Guli Ya Muna Ruhi	255
6.11	Bahagian intro lagu Sarah Guli Ya Muna Ruhi	256
6.12	Bahagian A lagu Sarah Guli Ya Muna Ruhi	256
6.13	Keratan lagu Guli Ya Muna Ruhi bar ke-15 hingga bar ke-19	257
6.14	Bahagian outro lagu Sarah Guli Ya Muna Ruhi	258
6.15	Notasi rentak Defe	259
6.16	Notasi dan seni kata lagu berentak Defe, Kopi Jahe	261
6.17	Bahagian intro lagu Defe Kopi Jahe	262
6.18	Bahagian A lagu Defe Kopi Jahe	263
6.19	Keratan muzik bar ke-13 hingga bar ke-16 lagu Kopi Jahe	263
6.20	Keratan muzik bar ke-17 hingga bar ke-20 lagu Defe Kopi Jahe	264
6.21	Bahagian B lagu Defe Kopi Jahe	265
6.22	Keratan muzik bar ke-25 hingga bar ke-28 lagu Kopi Jahe	265
6.23	Bahagian outro lagu Defe Kopi Jahe	266

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

6.24	Kedudukan jari untuk tangganada B major	276
6.25	Penjarian untuk tangganada C major	277
6.26	Penjarian untuk tangganada D major	277
6.27	Penjarian untuk tangganada E major	278
6.28	Penjarian untuk tangganada F major	278
6.29	Kedudukan jari untuk tangganada G major	279
6.30	Kedudukan jari untuk tangganada A major	279
6.31	Kedudukan jari untuk tangganada B minor harmonik	280
6.32	Kedudukan jari untuk tangganada C minor harmonik	280
6.33	Kedudukan jari untuk tangganada D minor harmonik	281
6.34	Kedudukan jari untuk tangganada E minor harmonik	281
6.35	Kedudukan jari untuk tangganada F minor harmonik	282
6.36	Kedudukan jari untuk tangganada G minor harmonik	282
6.37	Kedudukan jari untuk tangganada A minor harmonik	283

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

SENARAI FOTO

No. Foto		Muka Surat
2.1	Gambus Sabah	55
2.2	Persembahan Hamdolok (Sumber: Koleksi Hj. Mohd Diah)	61
2.3	Persembahan gambus mengiringi nyanyian nasyid di Johor	64
3.1	Attan Bin Hassan	78
3.2	Attan Hassan bersama kumpulan gambus sekitar awal tahun enam puluhan	79
3.3	Album piring hitam Ahmad Hassan (Attan Hassan)	82
3.4	Album mini Anipah Hasbullah & Gambos Nurull Hillal	84
3.5	Bachok Sayuti	85
4.1	Hassan Bin Othman	101
4.2	Encik Mohd Diah Ariffin @ Aripin	103
4.3	Beberapa buah cetak dalam pelbagai saiz dan bentuk	110
4.4	Bahagian leher gambus yang telah siap	112
4.5	Bahagian leher yang telah dilekatkan pada gambus	112
4.6	Bahu yang telah siap	114
4.7	Tampuk dalam	115
4.8	Tampuk dalam yang dipasang pada gambus	115
4.9	Kepingan papan yang telah siap diketam	117
4.10	Proses melayur bilah dengan menggunakan dapur gas	118

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

4.11	Bilah yang telah dilayur	118
4.12	Proses pencantuman bilah pertama	119
4.13	Tampuk luar yang diperbuat daripada kayu rengas	121
4.14	Sarwing	122
4.15	Muka gambus	123
4.16	Proses membentuk muka gambus	124
4.17	Papan muka dengan lubang suara besar dan kecil	125
4.18	Proses mengergaji bunga gambus	127
4.19	Bunga gambus yang telah siap	128
4.20	Proses penebukan lubang tali pada kekuda	129
4.21	Kekuda yang telah siap	129
4.22	Kepala gambus yang telah siap	130
4.23	Telinga dilekat paga kepala gambus	131
4.24	Proses melekatkan bahagian muka dengan badan gambus pada belebas	133
4.25	Proses kemasan	136
4.26	Gambus setelah melalui proses kemasan	137
5.1	Gambus	151
5.2	Violin	152
5.3	Tamborin dan tamborin yang mempunyai muka	153
5.4	Marakas	154
5.5	Kiuben	155
5.6	Bongo	156
5.7	Marwas	157
5.8	Akordion	158

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

6.1	Kumpulan gambus Samrah Al Hana sedang beraksi	239
6.2	S.Agil (berjubah) sedang beraksi bersama gabungan kumpulan gambus Samrah Al Hana dan kumpulan gambus Nurulhilal	241
6.3	Kumpuan gambus Samrah Al Hana dan kumpulan gambus Nurulhilal sedang beraksi	242
6.4	Album Orkes Gambus AWARA	243
6.5	Kumpulan gambus Nurulhilal dan kumpulan Samrah Al Hana	244
6.6	Kumpulan Samrah Al Hana dengan perubahan peralatan muzik	268
6.7	Penggunaan bes elektrik dalam persembahan kumpulan gambus Nurulhilal	274

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

SENARAI PETA

No. Peta **Muka Surat**

1.1 Peta negeri Johor dan lokasi kajian 38

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

SENARAI SINGKATAN

RTM	Radio Televisyen Malaysia
SBC	*Singapore Broadcasting Corporation*
UNESCO	*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*
UPSI	Universiti Pendidikan Sultan Idris

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi
05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

DAFTAR ISTILAH

AABA	Struktur atau bentuk lagu Popular yang mengandungi *verse* pertama, *verse* kedua, *chorus* dan *verse* ketiga.
Ajam	Tangganada dalam muzik arab yang menyerupai tangganada Major dalam muzik barat.
Bayati	Tangganada dalam muzik arab yang menggunakan suku ton pada not kedua.
Bi-musicality	Belajar tentang muzik dari dalam, dan dengan itu mengalami cabaran teknikal, konseptual dan estetik.
Gambus	Sejenis alat muzik Arab yang mempunyai enam tali.
Gambus Samrah	Mempunyai dua segmen utama yang terdiri daripada nyanyian dan tarian dengan diiringi muzik berirama Padang Pasir.
Hijaz	Tangganada dalam muzik arab yang menggunakan flat pada not kedua dan sharp pada not ketiga.
Ketis	Pergerakan pantas ke atas dan ke bawah dengan menggunakan pemetik gambus.
Kurd	Tangganada dalam muzik arab yang flat pada not kedua dan keenam.
Laga gong	Memetik satu not tinggi dan melagakannya dengan satu not serendah satu oktaf ke bawah sambil melakukan *tremolo* pendek dalam rentak tertentu.
Nahawand	Tangganada dalam muzik arab yang menyerupai tangganada Minor Harmonik dalam muzik barat.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi
05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

Rasa	Menggambarkan kepuasaan perasaan atau kesan rasa yang dialami hasil dari menghayati sesebuah persembahan.
Rast	Tangganada dalam muzik arab yang menggunakan suku ton pada not ketiga dan keenam.
Satu-satu	Memainkan setiap petikan secara ke bawah sahaja, dan kebanyakkannya untuk not yang sederhana cepat. Teknik ini digunakan untuk memainkan not-not yang mengikut melodi lagu atau sebagai iringan kepada penyanyi.
Sikah	Tangganada dalam muzik arab yang menggunakan suku ton pada not pertama.
Tar	Gerakan yang pantas pementing gambus ke atas ke bawah bagi memanjangkan durasi not yang dimainkan.
Tarab	Istilah Arab yang menggambarkan perasaan ketika menghayati persembahan.
Tenteng	Petikan gambus dengan pementing secara ke bawah sahaja untuk satu-satu rangkai melodi.
Wainab	Bahagian akhir lagu Zapin yang merangkumi pukulan marwas secara bertingkah.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi
05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

SENARAI LAMPIRAN

A	Skor Penuh Lagu Air Mata Hati
B	Skor Penuh Lagu Salam Dan Takzim
C	Skor Penuh Lagu Pesanan
D	Skor Penuh Lagu Nalat `Alaiya
E	Skor Penuh Lagu Luka Hati Tak Sembuh
F	Skor Penuh Lagu Puji Dan Syukur
G	Skor Penuh Lagu Zapin Rindu
H	Skor Penuh Lagu Guli Ya Muna Ruhi
I	Skor Penuh Lagu Kopi Jahe
J	Lirik Lagu Air Mata Hati
K	Lirik Lagu Salam Dan Takzim
L	Lirik Lagu Pesanan
M	Lirik Lagu Luka Hati Tak Sembuh
N	Lirik Lagu Puji Dan Syukur
O	Lirik Lagu Zapin Rindu
P	Lirik Lagu Kopi Jahe
Q	CD (MP3) Rakaman Sampel Bunyi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

BAB 1

PENDAHULUAN

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.1 Pengenalan

Bab ini akan menerangkan tentang pengenalan, latar belakang, permasalahan kajian, objektif kajian, persoalan kajian, kepentingan kajian, landasan teori, metodologi kajian dan batasan kajian. Bab ini akan diakhiri dengan kesimpulan bab yang merumuskan isi kandungan dari keseluruhan bab satu. Muzik dianggap sebagai salah satu dari cabang budaya berperanan penting dalam kehidupan manusia. Muzik merupakan medium yang berkesan bagi melahirkan semangat nasionalisme, propaganda, ideologi, moral, nilai-nilai keagamaan dan pengajaran. Muzik juga merupakan fenomena budaya yang bersifat ekspresif dan mampu mencerminkan masyarakat yang melahirkannya (Wan Abdul Kadir, 1988, ms. 85). Muzik bercambah seiring dengan perkembangan bangsa yang membawanya mengalami perubahan dan penyesuaian menerusi masa.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.2 Latar belakang Kajian

Kajian ini bertujuan untuk mengetengahkan penyelidikan terhadap kesinambungan dan perubahan yang berlaku terhadap tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal di Johor dari tahun 1975 hingga 1999. Tan Sooi Beng (1997, ms. ix), menyatakan bahawa perubahan suatu bentuk kesenian itu berlaku bila perubahan berlaku dalam sesebuah masyarakat dan gaya muzik juga turut berubah. Wan Kadir Yusoff (1987) turut mengkaji mengenai perkembangan yang berasaskan budaya popular dalam masyarakat Melayu yang berkaitan dengan hiburan mengatakan budaya popular berkait rapat dengan kegiatan seharian masyarakat yang terdedah kepada sumber media massa seperti radio, televisyen, muzik, filem, fesyen dan sebagainya. Keadaan ini menyebabkan berlakunya perubahan yang drastik serta mempengaruhi sikap individu dalam anggota masyarakat.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

Stolnitz (1975, ms. 95) menyenaraikan seni terbahagi kepada dua bahagian, iaitu, (1) seni dengan aktiviti kemahiran, dan (2) seni halus. Dalam konteks kajian ini, pengertian seni adalah memberi fokus kepada seni halus kerana seni halus merangkumi bentuk karya seperti tarian, nyanyian dan persembahan muzik. Kesenian kumpulan gambus masih tidak pernah dikaji secara khusus dari sudut tradisi muziknya yang merangkumi sejarah, perkembangan, kesinambungan serta perubahan yang berlaku. Asas kesinambungan dan perubahan dalam tradisi muzik kumpulan gambus ini perlu diselidik, didokumentasikan bagi tujuan pelestarian budaya serta menjadi bahan rujukan di masa hadapan. Atas justifikasi ini, pengkaji berpandangan bahawa satu

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

penyelidikan sewajarnya dilakukan mengenai sejarah perkembangan kumpulan gambus di negeri Johor yang memberi fokus terhadap kesinambungan dan perubahan tradisi muzik khusus kepada kumpulan gambus Nurulhilal, dari Rengit, Batu Pahat, Johor.

Berdasarkan pemerhatian yang telah dilakukan mengenai kumpulan gambus Nurulhilal, pengkaji mengambil sumber-sumber yang berpandukan penjelasan dari individu yang terlibat secara langsung dengan kesenian tersebut. Namun demikian, bilangan mereka semakin berkurangan atas beberapa faktor seperti meninggal dunia atau tidak lagi menyimpan peralatan yang digunakan dalam membuat persembahan. Bertitik tolak daripada hal ini, menyebabkan pengkaji lebih menumpukan kepada sumber yang masih disimpan oleh individu terdekat dengan penggiat gambus terutama di kawasan Rengit, Senggarang, dalam daerah Batu Pahat, Benut, dalam daerah Pontian dan di daerah Johor Bahru. Dokumentasi hasil penyelidikan ini boleh menjadi rujukan kepada generasi yang akan datang serta menyumbang ke arah pelestarian khazanah warisan negara.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

Berdasarkan kajian, didapati kesenian kumpulan gambus merupakan satu bentuk ensembel muzik yang pernah mewarnai persada muzik di negeri Johor, khususnya di daerah Batu Pahat dan Pontian bermula dari awal tahun 1960an lagi. Kumpulan gambus Nurulhilal pula dipilih sebagai objek kajian dengan rasionalnya bahawa kumpulan gambus ini telah melestarikan persembahan gambus dalam bentuk kumpulan gambus selama lebih kurang dua puluh lima tahun bermula dari penubuhannya pada tahun 1975 sehingga ke tahun 1999.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.3 Permasalahan Kajian

Alat muzik gambus di Johor sering digunakan dalam kumpulan Ghazal Johor dan lagu-lagu Zapin. Ini dibuktikan dengan melihat kepada peralatan muzik yang digunakan dalam Ghazal Melayu Johor dan kumpulan Zapin. Dalam Ghazal Melayu Johor, alat muzik yang digunakan adalah harmonium, gambus, tabla, biola, gitar, tamborin dan marakas. Sementara itu gambus merupakan alat muzik utama dalam kumpulan Zapin Melayu disamping alat muzik lain seperti biola, dok, dan marwas. Hilarian (2004, ms. 64) menyatakan seperti di bawah:

> For example, in Malaysia, gambus Hadhramaut is extremely popular today and it is extensively used in Zapin and Ghazal, whereas the popularity of the gambus Melayu is slowly fading away and it is only used in the dance drama known as hamdolok, in Johor.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

Nik Mustapha Nik Mohd Salleh (1995, ms. 152) mengatakan bahawa di Malaysia terdapat dua jenis gambus yang sering digunakan untuk memainkan muzik yang berunsur Arab dan juga Ghazal iaitu Gambus Hadramaut dan Gambus Hijjaz. Keberadaan alat muzik gambus dalam ensembel Ghazal dan Zapin lebih dominan berbanding ensembel kumpulan gambus yang pernah ada dalam masyarakat yang sama pada sekitar tahun 1960an sehingga ke penghujung tahun 1990an. Artikel Gambus Samrah (1999, ms. 2) terbitan Jabatan Kebudayaan dan Kesenian Negara, Johor menyatakan bahawa kesenian gambus di Johor dipercayai berasal dari satu kesenian tradisi masyarakat Arab yang dibawa dari satu daerah yang dikenali sebagai

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

Hadhramaut melalui perhubungan para pedagang Arab pada abad ke-19 menerusi Kepulauan Indonesia seperti di Surabaya dan Betawi. Kesenian ini kemudiannya berkembang ke Singapura dan negeri Johor pada awal abad ke-20 dan melalui pelbagai perubahan sepanjang perkembangannya seperti penyesuaian dengan masyarakat Melayu dari sudut lirik lagu, rentak dan gaya permainan.

Peranan gambus dan tokoh kumpulan gambus di Johor telah melahirkan industri pembuatan gambus di Kampung Parit Hailam, Senggarang dalam daerah Batu Pahat seperti mana Nik Mustapha Nik Mohd Salleh (1995, ms. 152) mengatakan bahawa kebanyakan gambus di Malaysia dihasilkan oleh tukang-tukang yang mahir di Negeri Johor dan Kedah. Wan Abdul Kadir (1988) turut menyebut alat gambus dalam kajiannya dengan mengatakan bahawa aliran muzik Melayu yang menerima pengaruh dari Asia barat ialah gambus, Zapin dan Ghazal. Anis (1993) mengatakan bahawa gambus juga berperanan sebagai alat muzik utama dalam persembahan Zapin Melayu, selain turut menjadi alat muzik utama dalam ensembel kumpulan gambus di sekitar daerah Batu Pahat (Mohd Nizam, 2013). Sehingga kini tiada satu bentuk dokumentasi yang menerangkan tentang identiti sesebuah kumpulan gambus di Johor. Lagu-lagu gambus yang pernah popular pada masa itu ialah seperti lagu Ayer Mata Hati, Pesanan (Album Gambus Ahmad Hassan, 1970) Bunga Hati, Semenjak Aku Terpandang dan beberapa lagu lagi sudah diambil alih oleh gaya muzik yang lain seperti Ghazal dan kugiran yang menyebabkan masyarakat lupa tentang kewujudan tradisi muzik kumpulan gambus.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

Kekeliruan terhadap penggunaan alat muzik gambus dalam ensembel Ghazal dan kumpulan gambus perlu dileraikan dengan satu kajian terperinci mengenai identiti kumpulan gambus. Kajian ini menjelaskan peranan gambus dalam kumpulan gambus di samping menjelaskan tradisi muzik kumpulan gambus yang berbeza dengan Ghazal dan Zapin. Tiada lagi kumpulan gambus dengan identiti seperti kumpulan gambus Nurulhilal selepas tahun 1999 di Johor. Lenyapnya bentuk tradisi kumpulan gambus ini perlu diatasi dengan sebuah kajian terhadap kumpulan gambus yang pernah menjadi sumber hiburan masyarakat setempat iaitu di Pontian dan Batu Pahat, iaitu kumpulan gambus Nurulhilal. Kewujudan kumpulan gambus Nurulhilal pada tahun 1975 hingga tahun 1999 akan dijadikan contoh kesinambungan dan perubahan tradisi muzik kumpulan gambus di Johor.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.4 Persoalan Kajian

Persoalan kajian bagi penyelidikan ini merangkumi perspektif berikut :

1.4.1 Bagaimanakah sejarah perkembangan gambus dan kumpulan gambus di negeri Johor?

1.4.2 Apakah kesinambungan tradisi muzik dalam kumpulan gambus Nurulhilal?

1.4.3 Apakah perubahan yang berlaku dalam tradisi muzik dalam kumpulan gambus Nurulhilal di Johor dari tahun 1975 sehingga tahun 1999?

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.5 Objektif Kajian

1.5.1 Mengenal pasti sejarah perkembangan gambus dan kumpulan gambus di negeri Johor.

1.5.2 Mengenal pasti kesinambungan tradisi muzik dalam kumpulan gambus Nurulhilal di Johor.

1.5.3 Menganalisis perubahan tradisi muzik dalam kumpulan gambus Nurulhilal tahun 1975 hingga tahun 1999.

1.6 Kepentingan Kajian

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

Secara umumnya kajian ini dapat membantu menyediakan perkara-perkara berikut:

1.6.1 Menjadi rujukan terhadap sejarah perkembangan gambus dan kumpulan gambus di negeri Johor.

1.6.2 Sebagai model dalam mengenal pasti tradisi muzik dalam kumpulan gambus Nurulhilal di Johor.

1.6.3 Menjadi panduan kepada pengkaji tradisi muzik dalam kumpulan gambus Nurulhilal dari tahun 1975 hingga tahun 1999.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.7 Definisi Operasional

Dalam konteks kajian ini, ada beberapa definisi operasional yang merupakan istilah yang utama yang perlu dihuraikan, iaitu (1) Kesinambungan dan Perubahan (2) Tradisi Muzik (3) Kumpulan Gambus Nurulhilal.

1.7.1 Kesinambungan dan Perubahan

Kesinambungan membawa maksud meneruskan apa-apa yang telah diciptakan sebelumnya, dan mengaplikasikannya secara fungsional di masa suatu seni itu hidup. Gerschenkron, A. (1962, ms. 195) berpendapat bahawa kesinambungan sejarah boleh membawa dua maksud, (1) kestabilan elemen dalam mengharungi perubahan dan (2) kestabilan perkara yang pada dasarnya memang wujud pada manusia. Kesinambungan dan perubahan budaya membawa maksud suatu perubahan akan terjadi ketika tradisi baru yang datang mempunyai kekuatan dan daya dorong yang besar berbanding tradisi yang telah ada dan mapan sebelumnya. Leuthold, S (2011, ms. 148) menyatakan bahawa kesinambungan bermakna mengulang kembali apa-apa motif, *pattern* atau gaya yang dapat membantu sesebuah budaya itu dikenali. Perubahan yang ada tidak akan serta merta terputus dengan tradisi lama. Masih ada kesinambungan yang berlanjutan walaupun telah muncul paradigm baru. Meyer (1999) mengatakan bahawa perubahan gaya yang berlaku dalam sesebuah budaya biasanya berlaku secara langsung yang merangkumi perubahan sosial, politik, ekonomi serta perubahan teknologi.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

Menurut Muhammad Takari (2008) dalam kenyataan sejarah, kesinambungan dan perubahan dalam seni persembahan Melayu bermula dari era-era pra-Islam, Islam, Barat dan masa kemerdekaan. Era pra-Islam dimulai dari sejak adanya nenek moyang masyarakat Melayu di kawasan ini hingga kurun abad pertama Masehi. Kemudian masuklah kebudayaan Hindu dan Budha dalam kebudayaan etnik Melayu. Kesan daripada penerimaan pengaruh dan budaya luar serta pencampuran budaya, kepercayaan dan sebagainya pastilah akan mengalami kesinambungan dan disertai dengan perubahan. Tan Sooi Beng (1997, ms. 9) mengatakan dengan adanya pembangunan bandar dan kemunculan masyarakat majmuk, satu budaya baharu muncul dan merubah budaya hidup masyarakat di Malaysia.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

Dalam konteks kajian ini, perubahan dalam tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal ini selari dengan pandangan ilmuan daripada Barat dalam mengkaji pendekatan tentang perubahan muzik ini. Blacking, (1995, ms. 150) mengatakan pengajian mengenai perubahan muzik dilihat dari inovasi yang terdapat dalam bunyi muzik tersebut, tapi inovasi bunyi muzik tersebut tidak semestinya menjadi bukti perubahan dalam muzik. Kesinambungan dan perubahan dalam kajian ini hanya akan menumpukan terhadap kesinambungan dan perubahan tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal dalam batas tahun di antara 1975 hingga 1999.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.7.2 Tradisi Muzik

Tradisi merupakan hasil cipta dan karya manusia bersifat material, kepercayaan adat-istiadat, kesenian, khayalan, kejadian, atau lembaga yang diwariskan dari sesuatu generasi ke generasi berikutnya. Menurut Hose (2012), muzik adalah gabungan muzik dan seni kata. Muzik adalah satu sistem yang terdiri daripada banyak subsistem yang bekerjasama bagi mewujudkan suatu keseluruhan muzik. Cook (1987, ms. 1) menyatakan mengkaji muzik merupakan kunci untuk memahami kehidupan semula jadi manusia yang mengandungi keindahan-keindahan tersendiri. Muzik adalah suatu fenomena universal yang merupakan sebahagian daripada kehidupan manusia dan dapat pula menentukan identiti sesebuah masyarakat. Tradisi muzik dalam kajian ini difokuskan kepada sejarah, kesinambungan dan perubahan tradisi muzik bagi kumpulan gambus Nurulhilal melalui pendekatan *The norms of musical style* (Hood, 1971).

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.7.3 Kumpulan Gambus Nurulhilal

Penggunaan kata kumpulan gambus bukan bermaksud sekumpulan orang yang bermain gambus, tetapi merujuk kepada sekumpulan pemuzik yang bermain muzik bersama-sama dan diketuai oleh seorang pemain gambus. Dengan kata lain, kumpulan gambus bermaksud sebuah kumpulan muzik yang menggunakan alat muzik gambus sebagai alat utama dalam mengadakan persembahan. Dalam tradisi persembahan muzik kumpulan gambus, alat muzik gambus ini dibantu oleh beberapa

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

buah alat muzik yang lain seperti akordion, violin, kiuben, bongo, tamborin, marakas serta marwas (Mohd Nizam Attan, 2013). Kumpulan gambus juga mempunyai penyanyi, pada kebiasaannya penyanyi utama dalam kumpulan gambus adalah pemain gambus itu sendiri. Selain itu, terdapat juga penyanyi-penyanyi lain yang terdiri daripada lelaki dan perempuan. Artikel Gambus Samrah (1999, ms. 3) menghuraikan peranan tokoh-tokoh muzik gambus yang bertanggungjawab memperkenal dan mengembangkan seni muzik gambus di Singapura pada sekitar tahun 1920an yang kemudiannya memperkembangkan tradisi gambus di Johor.

Terdapat tiga klasifikasi alat yang digunakan dalam kumpulan gambus, iaitu alat kordofon, alat membranofon dan alat idiofon. Gambus, diklasifikasikan sebagai alat kordofon kerana menggunakan tali yang diregang di atas resonator. Alat muzik violin, juga merupakan alat muzik dalam klasifikasi kordofon kerana menggunakan tali yang direggang. Alat muzik tamborin dan marakas diklasifikasikan sebagai alat muzik dalam klasifikasi idiofon. Alat muzik bongo dan kiuben serta marwas diklasifikasikan sebagai alat muzik membranofon. Walau bagaimanapun, sistem klasifikasi oleh Sachs dan von Hornbostel menjurus kepada prinsip akustik sedangkan alat-alat muzik yang dipukul (palu) dikategorikan berasaskan cara alat itu dimainkan.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

Kumpulan gambus Nurulhilal secara tradisinya membawa gaya persembahan lagu-lagu gambus. Lagu-lagu gambus merujuk kepada lagu-lagu ciptaan komposer tempatan dan lagu-lagu saduran dari filem Mesir sekitar tahun 1940an dan 1950an. Mohd Nizam Attan (2014) menyatakan bahawa kumpulan gambus Nurulhilal telah

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

menjadi salah satu sumber hiburan yang menjadi pilihan di kawasan pekan Rengit, Senggarang, Benut dan kawasan-kawasan berhampiran yang lain pada sekitar pertengahan tahun 1970an sehingga penghujung tahun 1990an.

1.8 Landasan Teori

Crossman Ashley (2018) menerangkan bahawa kajian mengenai difusi budaya telah dipelopori oleh ahli antropologi yang berusaha memahami bagaimana unsur-unsur kebudayaan yang sama atau serupa dapat hadir di banyak masyarakat di seluruh dunia jauh sebelum kedatangan peralatan komunikasi. Edward Tylor (1832-1917), ahli antropologi Inggeris menimbulkan teori difusi budaya sebagai alternatif untuk menggunakan teori evolusi budaya untuk menerangkan persamaan budaya. Menurut Tylor, ahli antropologi Jerman-Amerika, Franz Boas (1858-1942) mengembangkan teori difusi budaya untuk menjelaskan bagaimana proses itu berfungsi di antara kawasan yang berdekatan satu sama lain, secara geografi.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

Kesenian adalah produk yang tidak pernah lepas dari masyarakat dengan segala aktiviti budaya yang mencakup, mencipta, memberi peluang untuk bergerak, memelihara, menularkan, dan mengembangkan dan kemudian mencipta kebudayaan baru. Muzik tumbuh dalam sesuatu budaya, dimana bunyi muzik itu sendiri dibentuk oleh budaya kawasan tersebut. Farnsworth (1958, ms. 17) mengatakan sepertimana yang ditulis oleh Merriam (1964, ms. 27):

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

> Music is made of socially accepted patterns of sounds. What is held in common in these two definitions, and what is of particular importance to the social scientist, is that the sounds of music are shaped by the culture of which they are part.

Kenyataan ini memberi gambaran bahawa walaupun bentuk kesenian yang meresap ke dalam sesuatu budaya itu diterima oleh masyarakat setempat, namun seni itu terbentuk dalam acuan budaya setempat. Ini selari dengan teori difusi bahawa penyebaran budaya berlaku apabila masyarakat yang mempunyai cara hidup yang berbeza datang bersentuhan antara satu sama lain dan ketika lebih banyak berinteraksi, tingkat difusi budaya antara mereka bertambah. Kajian ini memberi fokus kepada tradisi muzik kumpulan gambus merupakan budaya pinjaman dari luar khususnya dari negara Timur Tengah seperti yang dinyatakan pada awal penulisan.

1.8.1 *The Norms of Musical Style*

Kajian etnomuzikologi perlu melakukan perbandingan dan kajian merentas budaya dari masa ke semasa. Fokus kajian ini memperlihatkan sejauh mana muzik itu mempengaruhi budaya dan manusia ataupun bagaimana budaya itu mempengaruhi sesuatu sistem muzik. Berdasarkan penyelidikan dan penilaian awal terhadap tradisi muzik kumpulan gambus, pengkaji cenderung menggunakan pendekatan Bruno Nettl (1983) yang mencadangkan bahawa para etnomuzikologi perlu dan wajar mempelajari keseluruhan sistem muzik yang terdapat dalam bidang muzik yang hendak dikaji.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

Sistem muzik yang dicadangkan oleh Nettl itu mestilah yang diterima oleh keseluruhan masyarakat di tempat kajian bagi tujuan pemahaman yang lebih jelas (Bruno Nettl, 1983, ms. 9). Fokus penelitian juga perlu diberikan terhadap keaslian budaya di kawasan kajian. Kenyataan Mantle Hood (1982) mengukuhkan lagi pandangan oleh Nettl yang mengatakan bahawa:

> The subject of study in the field of ethnomusicology is music. Essentially different but interdependent approach to the subject might well include related studies in history, ethnography, folklore, literature, dance, religious, theater, archeology, etymology, iconography, and other fields concerned with cultural expressions.
>
> (Mantle Hood, 1982, ms. 3)

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

Kajian ini memberi fokus terhadap sistem muzik yang telah digunapakai oleh kumpulan gambus Nurulhilal sejak penubuhannya pada 1975 dan perubahan-perubahan yang telah berlaku sehingga ke tahun 1999. Kajian ini merumuskan tentang bagaimana bentuk muzik ini berfungsi sebagai indikator atau simbol muzikal bagi sesebuah budaya masyarakat setempat. Pengkaji menggunapakai pendekatan (Mantle Hood, 1971, ms. 303) yang menggariskan cadangan pengkajian terhadap etnomuzikologi adalah yang berasaskan kepada norma gaya muzik (*The Norms of Musical Style*- Rajah 1.1) yang melibatkan penelitian terhadap perkara- perkara berikut:

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.8.1.1 *The tradition* (tradisi)

Dalam konteks kajian ini menbincangkan bentuk tradisi muzik gambus, khususnya kumpulan gambus Nurulhilal di negeri Johor. Perbincangan terhadap kesinambungan dan perubahan tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal akan menjawab objektif dan permasalahan kajian. Analisis yang menggunakan pendekatan ini akan dijelaskan dalam bab ke dua, ketiga, keempat, kelima dan ke enam. Tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal akan diterangkan dengan memberikan contoh tradisi muzik sebelum dan selepas perubahan tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.8.1.2 *Style / period* (gaya/zaman)

Dalam konteks kajian ini membincangkan aspek sejarah gambus dan perkembangannya dalam kumpulan gambus serta peranannya dalam ensembel-ensembel lain di negeri Johor. Kajian ini memberi fokus terhadap gaya muzik yang dipraktikkan dalam kumpulan gambus Nurulhilal dari Rengit, Batu Pahat, Johor dengan mengambilkira *period* (zaman) dari bermulanya penubuhan kumpulan ini pada 1975 sehingga kepada tahun di mana kumpulan ini tidak lagi aktif iaitu pada tahun 1999. Penjelasan bagi pendekatan ini akan dinyatakan dalam bab dua, tiga, lima dan enam penulisan ini.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.8.1.3 *Genre* (jenis karya)

Dalam konteks kajian ini menjelaskan penggunaan jenis karya dalam persembahan kumpulan gambus Nurulhilal sama ada karya asal ciptaan mahu pun karya hasil saduran dan juga karya pilihan dari pengaruh luar yang bersesuaian dengan kehendak masyarakat. Di sini juga akan diperlihatkan kesinambungan dan perubahan yang berlaku dalam tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal dari tahun 1975 hingga tahun 1999. Penjelasan mengenai genre akan dinyatakan dalam bab ke lima dan ke enam penulisan ini.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.8.1.4 *The piece* (lagu-lagu)

Dalam konteks kajian ini melihat identiti lagu-lagu gambus yang menjadi repertoir utama dalam persembahan kumpulan gambus Nurulhilal di Johor dari tahun 1975 hingga tahun 1999. Kajian juga akan menganalisis lirik-lirik dan penerangan mengenai perubahan dalam gaya muzik merentasi masa yang akan dijelaskan dalam bab kelima dan keenam penulisan ini.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.8.1.5 *The performer* (penggiat)

Dalam konteks kajian ini, menjelaskan peranan penggiat gambus yang bertanggungjawab membawa masuk gambus, tokoh pembuat gambus di kawasan kajian dan kumpulan-kumpulan gambus yang tumbuh hasil dari kehadiran penggiat gambus tersebut. Kajian menjelaskan peranan yang dimainkan oleh ahli-ahli muzik yang terlibat dalam kumpulan gambus Nurulhilal bermula dari pemimpin kumpulan, penyanyi dan ahli-ahli muzik. Analisis ini akan dirangkumkan dalam bab tiga dan empat penulisan ini.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.8.1.6 *Tonal stuff* (sistem tonal)

Sistem tonal dalam konteks kajian ini menjelaskan penggunaan *tuning system* (sistem talaan) bagi kumpulan gambus Nurulhilal terutamanya alat muzik gambus. Penjelasan mengenai sistem tonal yang merangkumi penggunaan maqam, penjarian akan dianalisis. Penggunaan maqam Arab yang kerap digunakan dalam persembahan kumpulan gambus Nurulhilal akan dijelaskan. Cara pembuatan gambus juga dijelaskan dalam penulisan ini bagi memberi gambaran jelas dari sudut organologi alat muzik gambus. Kesemua ini akan dijelaskan dalam bab empat, lima dan enam penulisan ini.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.8.1.7 *Ensemble* (ensembel)

Penerangan mengenai peranan gambus dalam ensembel yang menggunakan gambus akan diterangkan dalam bab dua dan tiga. Dalam konteks kajian ini, elemen ensembel merujuk terus kepada kumpulan gambus Nurulhilal yang membincangkan susun atur persembahan, kedudukan pemuzik, ruang persembahan, tempahan persembahan, kadar bayaran, latihan-latihan, dan penggunaan peralatan tambahan.

1.8.1.8 *Formatives* (formatif)

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

Kajian ini membuat observasi terhadap format persembahan yang merujuk kepada *form* lagu, rentak lagu-lagu, lirik dan komposer dalam kumpulan gambus Nurulhilal. Selain itu, dinyatakan juga tentang pengekalan bentuk persembahan asal dan perubahan yang berlaku akibat dari perubahan masa. Penjelasan mengenai f*ormatives* akan diberikan dalam bab lima dan enam penulisan ini.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

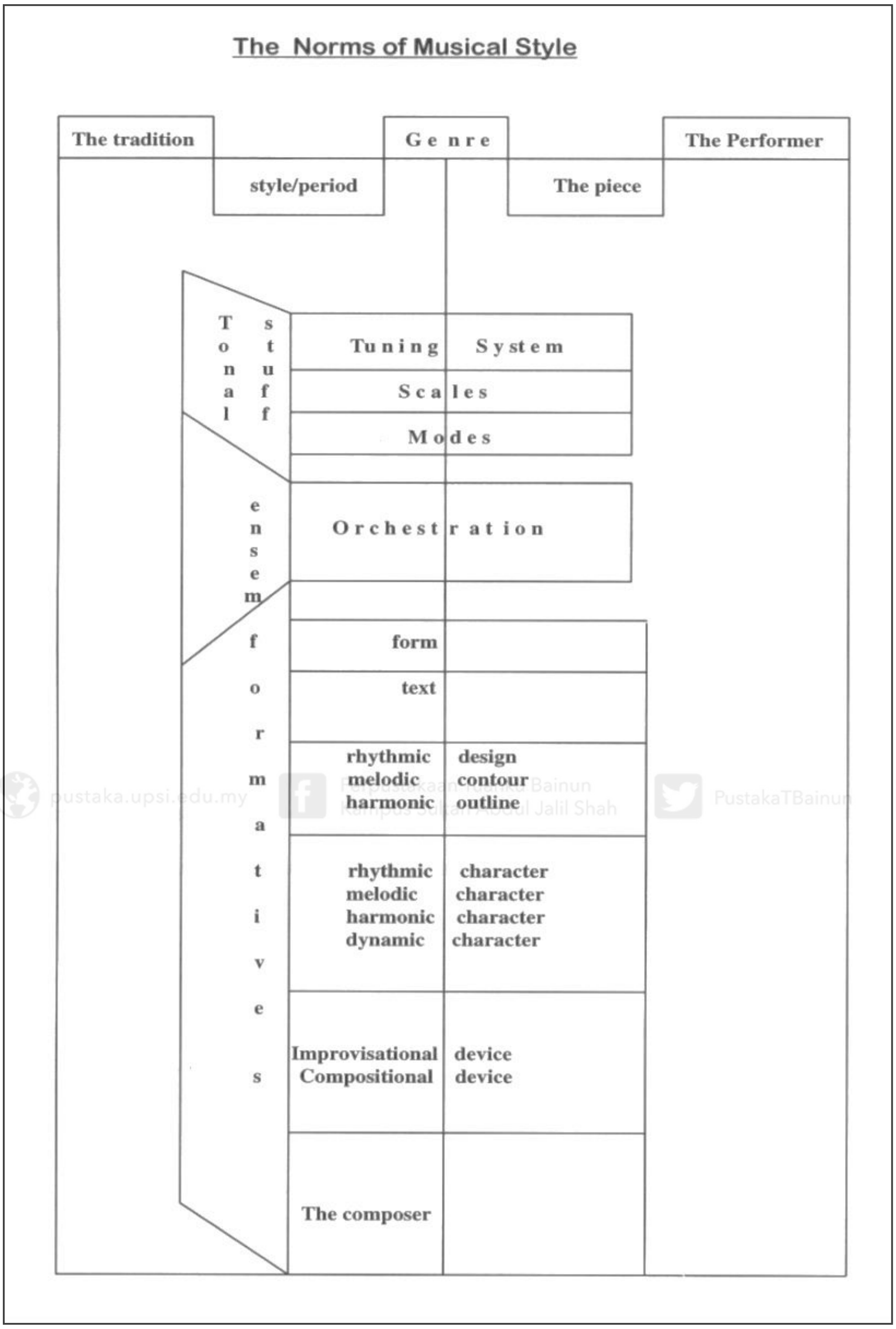

Rajah 1.1. The norms of musical style. Diadaptasi dari Hood. M, 1971

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

Kajian awal yang diperolehi daripada sumber bacaan dan rakaman terdahulu, unsur-unsur difusi ini amat jelas terdapat dalam persembahan kumpulan gambus Nurulhilal yang telah meletakkan karakter muzik gambus dalam dimensi yang baru iaitu mempunyai nilai-nilai sinkretik. Antara yang dapat dilihat ialah dalam memenuhi kehendak atau permintaan penonton dalam satu-satu persembahan. Kenyataan ini dibuat oleh Coplan (1978, ms. 97) berdasarkan penulisan ilmiah, seperti berikut:

> A syncretic form in that it modifies and integrates both western and indigenous musical elements into an organis, qualitatively new style that retains expressive continuity with the traditional music system. As a syncretic, expressive sub-system highlife transmits influences and values into a rapidly emerging urban socio-cultural system.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

Kajian mengenai perubahan tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal lebih tertumpu kepada faktor yang menyebabkan perubahan ini berlaku yang melibatkan pengaruh muzik dari luar, penghijrahan pemain-pemain gambus ke daerah lain, pengaruh perkembangan media elektronik dan budaya popular seperti televisyen dan radio, perubahan iklim muzik dunia dan perubahan terhadap penerimaan muzik gambus itu sendiri oleh masyarakat. Kesemua faktor ini akan dibincangkan dalam bab enam penulisan yang menjurus kepada sebab-sebab perubahan yang berlaku pada tradisi muzik dalam kumpulan gambus Nurulhilal.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.8.2 Intra-estetik dan Ekstra-estetik

Dua pendekatan dalam penilaian karya seni iaitu pendekatan intra-estetik dan pendekatan ekstra-estetik. Pendekatan intra-estetik iaitu faktor yang memandang nilai estetik atau keindahan yang terkandung dalam bentuk fizikal karya seni yang mengandungi bentuk, struktur dan yang berkaitan dengan kriteria yang ditetapkan secara universal oleh para ahli seni. Sementara pendekatan ekstra-estetik pula terkandung dalam kesinambungan dan perubahan yang berlaku hasil pengaruh dari unsur luar yang menyerap ke dalam sesebuah masyarakat. Pengkaji menggunakan kedua-dua pendekatan intra-estetik dan ekstra-estetik dalam penilaian dan penganalisaan tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal ini.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

Deci dan Ryan (2000, ms. 70) mengatakan bahawa nilai intra-estetik adalah bentuk corak tingkah laku sebenar yang mencerminkan perasaan seseorang dan bukannya satu tingkah laku yang telah dirancang atau diatur bagi tujuan kesepakatan. Digelidis, Boyatzi, Chatzigeorgiadis dan Papaioannou (2006, ms. 63) bersetuju bahawa ketinggian tahap nilai intra-estetik seseorang adalah bergantung dengan kekuatan perasaan seseorang dalam menentukan keputusan mereka sendiri. Kajian telah menjelaskan bahawa penerimaan masyarakat kepada bentuk tradisi muzik yang sesuai dengan keadaan masyarakat di kawasan kajian serta lagu-lagu yang amat dekat dengan ciri-ciri masyarakat membuatkan tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal dapat diterima.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

Kajian dari sudut intra-estetik menerangkan mengenai proses pembuatan alat muzik gambus, bahan-bahan yang digunakan dan dekorasi alat. Selain itu, aspek penting yang perlu dijelaskan dalam kajian adalah mengenai organologi gambus yang merangkumi struktur alat, warna bunyi (*timbre*), sistem talaan tali, penjarian, tangganada, maqamat, tekstur muzik dan jarak jeda (*musical range*) alat muzik tersebut ketika digunakan dalam persembahan khususnya bagi kumpulan gambus. Oleh itu, kajian ini juga menerangkan mengenai teknik pembuatan gambus secara terperinci, sama ada seorang pembuat, atau pun beberapa orang pembuat untuk mendapatkan gambaran yang menyeluruh mengenai alat muzik gambus dari aspek seperti yang dinyatakan di atas. Penerangan mengenai pembuatan gambus ini penting sebagai merujuk kepada gambus sebagai alat utama dalam persembahan kumpulan gambus Nurulhilal. Penggunaan gambus buatan tempatan dalam setiap persembahan kumpulan gambus Nurulhilal dan kumpulan-kumpulan gambus yang lain secara tidak langsung mengangkat industri pembuatan gambus tempatan.

Bermula dari zaman sebelum tahun penubuhannya, sehingga kepada zaman tidak lagi aktif, huraian terhadap tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal seperti disarankan oleh Nettl (1983, ms. 9) disampaikan merangkumi aspek-aspek gaya, pemuzik, repertoir, peralatan muzik, susunatur persembahan, tradisi persembahan dan berbagai aspek lagi yang merujuk kepada '*the norms of musical style*' (Hood, 1971). Huraian dan penjelasan ini diharap dapat memberi gambaran terhadap tradisi muzik sesebuah kumpulan gambus dan amat diperlukan oleh pengkaji seterusnya untuk mengupas bentuk kesenian ini dari sudut yang berbeza.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.8.2.1 *Rasa* dan *Tarab*

Nilai intra-estetik dalam bidang muzik agak sukar untuk dilihat namun nilai ini ada. Nilai intra-estetik bagi seorang pemuzik adalah kepuasan diri mereka dalam bermain alat muzik (self-gratifying). Lavezzoli (2007, ms. 23) mengatakan dalam muzik India terdapat elemen *rasa* yang menggambarkan kepuasaan perasaan atau kesan rasa yang dialami hasil dari menghayati sesebuah persembahan. Sementara itu Benamou (2010, ms. 56) pula mengatakan tentang konsep *rasa* boleh diinterpretasikan sebagai kata nama atau pun perbuatan yang menggambarkan sesuatu untuk dirasai, difahami dan dinikmati. Dalam muzik Arab pula elemen ini dikenali sebagai *tarab* seperti yang dinyatakan oleh Shanon (2003);

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

> As one Aleppine vocalist put it, “Tarab is the feeling you get when you listen to music, and it just makes you want to say aah!” There is a sense that listeners cannot help themselves—they are moved to shout, sigh, and wave their arms about. Indeed, tarab-style musical performances are often accompanied by a running commentary of shouts, exclamations, sighs, and gestures that are thought to express emotional states aroused in listeners by performers, who read these expressions as encouragement to continue a masterful performance. Shannon, Jonathan H. (2003, ms. 74)

Dalam muzik kumpulan gambus juga, elemen *rasa* dan *tarab* juga ada dan menjadi elemen penting dalam setiap persembahan. Secara umumnya, nilai intra-estetik dalam bidang muzik memberikan manfaat berbentuk emosi dan psikologi seperti

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

perasaan emosi yang mendalam. Seorang pemuzik akan berasakan bahawa muzik yang mereka dengar atau mainkan memberikan makna peribadi kepada diri mereka sendiri. Hal ini kerana mereka secara semula jadi bertindak menghayati muzik yang dimainkan. Skinner (1953, ms. 59) turut menyebut menerusi Teori Operan bahawa semua tingkah laku adalah terdorong bagi mendapatkan sesuatu ganjaran namun terdapat tingkah laku yang berlaku secara semula jadi kerana ganjaran itu terhasil daripada tingkah laku yang berlaku secara semula jadi itu. Sehubungan dengan itu, nilai motivasi intra-estetik adalah konsep objek tertentu yang tidak terpengaruh dan bebas daripada faktor-faktor luaran.

1.9 Metodologi Kajian

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

Metodologi penyelidikan secara kerja lapangan atau *field work* bertujuan memberi gambaran yang terperinci mengenai sesebuah budaya serta memahami budaya tersebut dari sudut persepsi anggota masyarakat yang diselidiki. Kajian lapangan atau etnografi dapat menghasilkan banyak deskripsi fenomena budaya. Kerja lapangan merupakan tunggak penyelidikan budaya seperti yang disarankan oleh para etnomuzikologi seperti Spradley (1980), Mead (1970), sekadar memberikan beberapa nama seperti yang dinyatakan oleh Hashim Awang A.R (1996, ms. 29).

Penyelidikan secara kualitatif juga turut menggunakan kaedah dalam bentuk kajian lapangan untuk mendapatkan data mengenai tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal yang merangkumi aspek perkembangan kumpulan gambus, kegunaan dan

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

fungsi kumpulan gambus dalam masyarakat di negeri Johor. Ratna (2007, ms 46-47) menyatakan metodologi kualitatif memberi perhatian dan tumpuan terhadap data alamiah dalam konteks keberadaannya. Penyelidikan juga menjurus kepada kajian mengenai peralatan muzik yang digunakan dalam kumpulan gambus, penjarian dalam tangganada dan maqam yang digunakan, gaya nyanyian, analisis lirik, ukuran pic, proses penggabungan muzik dan pengaruh luar.

Terdapat pelbagai metodologi untuk mengkaji muzik, namun terdapat dua cara yang sangat konsisten digunakan oleh pengkaji iaitu dengan, (1) mengambil asas budaya sesuatu bangsa seperti acara-acara muzik, latihan-latihan muzik, pakar-pakar yang terlibat dalam muzik, dan (2) mengkaji organisasi yang mendukung sesuatu muzik. Dari aspek pengkajian secara teknikal, penelitian pada kebiasaannya menjurus kepada sistem-sistem yang digunakan dalam muzik tersebut seperti bentuk muzik, struktur, ritma, melodi dan tekstur. Kajian yang dilakukan mengenai perubahan tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal ini, pengkaji menggunakan pendekatan kajian terhadap sumber manuskrip, buku-buku lagu, seni kata lagu, piring hitam, pita kaset yang masih disimpan oleh sebahagian ahli kumpulan gambus Nurulhilal, bahan-bahan perpustakaan malahan daripada sumber data primer kajian lapangan.

Bahan-bahan penulisan dan perpustakaan atau disebut *armchair research* banyak digunakan oleh ahli etnomuzikologi dalam kajiannya. Helen Myers (1992) menyatakan bahawa *armchair research* adalah pengumpulan data dari arkib dan perpustakaan. Kaedah ini adalah sama penting dengan kajian lapangan kerana saling lengkap melengkapi mengikut padangan daripada pengkaji Helen Myers, (1992, ms.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

22). Oleh itu, pengkaji telah mengumpulkan bahan-bahan yang diperlukan daripada Yayasan Warisan Negeri Johor, Arkib Negara, Perpustakaan Negara Kuala Lumpur, Perpustakaan Universiti Malaysia Sabah, Perpustakaan UPSI, Perpustakaan Universiti Malaysia Kelantan, Perpustakaan Universiti Tun Hussein Onn Malaysia, Taman Warisan Melayu Singapura, SG Oudist, Pertubuhan Gambus Malaysia dan Perpustakaan Negeri Johor.

Kajian lapangan dan proses pendokumentasian melalui informan amat diperlukan dalam membuat kajian mengenai bentuk muzik sinkretik ini. Kaedah secara partisipatif telah dilakukan untuk mendapatkan data-data yang sahih. Dalam kajian ini, pengkaji telah menemubual beberapa ahli kumpulan gambus Nurulhilal yang masih ada, menilai kembali bukti yang disimpan oleh informan seperti kaset rakaman muzik kumpulan gambus Nurulhilal, gambar-gambar ketika mereka membuat persembahan selain dari merakam aktiviti dalam permainan dan persembahan muzik gambus kumpulan tersebut. Pemerhatian dan penyelidikan terhadap bentuk muzik gambus ini adalah sebagai *passive observer*, *active observer* dan *participant observer*.

Melalui *passive observer*, pengkaji telah memerhati tradisi persembahan muzik gambus ini. Kedua, menerusi *active observer*, dimana pengkaji bukan sekadar memerhati tetapi telah melakukan temubual secara langsung tentang pemerhatian yang berlaku pada setiap aktiviti yang dilihat. Penelitian secara *participant observer* pula, pengkaji telah mengambil bahagian untuk meneliti perubahan yang berlaku dalam muzik ini. Sebagai contoh, peranan alat muzik utama iaitu gambus dari sudut teknikal

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

permainan, maqam yang digunakan dan keseluruhan tradisi persembahan kumpulan tersebut.

Selain itu, pengkaji itu perlulah bertindak sebagai *passive observer* kerana pengkaji dapat memerhati dan mendokumentasikan keseluruhan tradisi persembahan secara spontan. Disamping itu, orang yang terlibat dalam kajian itu tidak menyedari yang mereka sedang dinilai. Hal ini dapat mengelakkan dari perlakuan yang dibuat-buat yang bersifat semulajadi. Mengikut *active observer* pula, pengkaji perlulah memperkenalkan diri kepada masyarakat yang terlibat dalam subjek yang ingin dikaji. Hal ini penting bagi mendapatkan persetujuan mereka sebelum apa-apa rakaman atau temu bual dijalankan untuk tujuan dokumentasi. Rakaman atau dokumentasi visual perlulah disertai dengan situasi persembahan yang sebenar.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.9.1 Konsep *Bi-musicality*

Konsep *bi-musicality* seperti yang pernah disebut oleh Mantle Hood (1960, ms 55-59) yang mengatakan bahawa untuk mencapai *bi-musicality* yang sebenar dalam teknik vokal di antara dua bentuk muzik, seseorang itu perlu mempelajari keseluruhan bentuk muzik kedua-duanya yang mengandungi *pic*, *timbre*, *time* dan kekuatan bunyi yang merujuk kepada nilai estetik budaya muzik tersebut. Hood juga menambah bahawa kajian etnomuzikologi adalah kajian muzik di mana sahaja dan pada bila-bila masa. Pendekatan *bi-musicality* membolehkan para pengkaji, dalam beberapa cara, belajar

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

tentang muzik dari dalam, dan dengan itu mengalami cabaran teknikal, konseptual dan estetik. Seseorang itu juga dapat berhubung rapat dengan masyarakat di tempat kajian.

Dalam hal ini, pengkaji memang berada dalam masyarakat yang sama dengan subjek kajian. Pengkaji juga telah belajar untuk memainkan lagu-lagu kumpulan gambus dan pernah bersama-sama membuat persembahan bersama kumpulan gambus Nurulhilal. Walaupun subjek kajian berada dalam kawasan yang sama dengan tempat tinggal pengkaji, tetapi pengkaji akan berpegang kepada prinsip bukan melakukan interpretasi awal untuk setiap kajian yang dijalankan. Hal ini berkait rapat dengan merujuk kepada kenyataan oleh Blum (1993) dan Nettl (1983) yang menyatakan bahawa bahaya jika seseorang pengkaji itu membuat kajian dalam kalangan masyarakatnya sendiri kerana kecenderungan untuk membuat interpretasi awal terhadap sesuatu kajian.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.9.2 Data Kajian

Data kajian ini diperoleh daripada beberapa sumber, iaitu data primer dan data sekunder. Kajian ini menggunakan pendekatan kualitatif yang menggabungkan kaedah perpustakaan dan kaedah temu bual. Data-data yang dikumpulkan, sama ada daripada hasil rakaman di lapangan mahupun data temubual dan observasi diklasifikasikan ke dalam kelompok mengikut objektif kajian. Oleh itu, kajian terhadap kesinambungan dan perubahan tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal di negeri Johor yang berbentuk analisis ini dapat diolah dalam beberapa tahap iaitu, (1) Proses transkripsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

muzik terus dari rakaman audio di lapangan atau dari koleksi para informan, dan (2) Pengumpulan data-data yang sesuai dengan kajian kesinambungan dan perubahan tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal melalui analisis repertoir dan lirik lagu-lagu gambus, gaya permainan, tradisi persembahan, penggunaan maqam dan tangganada serta peralatan muzik.

1.9.2.1 Data Primer

Data primer yang ada adalah dari buku-buku lagu dan rakaman lagu-lagu dalam bentuk piring hitam dan rakaman dari rancangan radio serta rakaman persembahan audio secara langsung. Selain itu data yang diperoleh dari kaedah temu bual digunakan untuk menyokong dapatan dari analisis gaya muzik yang merangkumi jenis lagu, rentak, gaya permainan setiap alat muzik dan gaya persembahan kumpulan gambus Nurulhilal. Sumber-sumber primer ini didapati dari penggiat-penggiat seni muzik kumpulan gambus yang masih menyimpan data-data tersebut. Walaupun sebahagian besar dari peralatan muzik kumpulan gambus Nurulhilal telah rosak dan tidak boleh digunakan, namun data-data dalam bentuk gambar dapat membantu pengkaji membuat analisis.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.9.2.2 Data Sekunder

Data sekunder merupakan data yang menyokong kepada data primer. Data sekunder diperoleh dari jurnal-jurnal, dokumen-dokumen, buku-buku, tesis-tesis dan keratan-keratan akhbar. Rujukan sekunder bagi kajian adalah dari kalangan etnomuzikologis terkenal melalui penerbitan seperti Alan P. Merriam (1964), Mohd Anis Md Nor (1993), John Blacking (1973, 1995), Mantle Hood (1971), (1982), Farmer (1973), Sachs (1949), Nettl (1956), (1964), (1983), Mohd Ghouse Nasuruddin (1992), Patricia Matusky & Tan Sooi Beng (1997), Tan Sooi Beng (1997) dan Jenkins & Olsen (1976). Selain itu, pengkaji turut menggunakan bahan-bahan bacaan lain seperti buku Wan Abdul Kadir (1988), Raja Zulkarnain (2013) dan (2017), Mohd Nizam Attan (2013), Nik Mustapha Nik Mohd Salleh (1995) dan (2001), kertas kerja oleh Larry Francis Hilarian (2003), jurnal-jurnal, prosiding, majalah, keratan akhbar dan bahan-bahan yang berkaitan dengan bidang penyelidikan ini.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.9.3 Instrumen Menganalisis Data

Kajian ini menggunakan beberapa instrumen untuk menganalisis data seperti yang ditunjukkan dalam jadual 1.1 di bawah ini.

Jadual 1.1

Kaedah Menganalisis Data

Bil.	Persoalan Kajian	Kaedah Memperolehi Data	Instrumen Menganalisis Data
1.	Bagaimanakah sejarah perkembangan gambus dan kumpulan gambus di negeri Johor?	Analisis kandungan dokumen.	Deskriptif.
2.	Bagaimanakah kesinambungan tradisi muzik dalam kumpulan gambus Nurulhilal?	Analisis lagu-lagu, rakaman audio kumpulan gambus Nurulhilal. Transkripsi menggunakan perisian Sibelius 7.0 dan memberi koding mengikut tema.	Deskriptif mengikut pendekatan *Norm of musical styles*.
3.	Apakah perubahan yang berlaku dalam tradisi muzik dalam kumpulan gambus Nurulhilal di Johor dari tahun 1975 sehingga tahun 1999?	Analisis kandungan buku-buku lagu, rakaman audio, transkripsi muzik dan temu bual dengan penggiat kumpulan gambus Nurulhilal dan gambus Samrah Al Hana.	Deskriptif.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.9.3.1 Analisis Kandungan Dokumen

Analisis kandungan dokumen melibatkan dokumen-dokumen, jurnal-jurnal, buku-buku dan keratan-keratan akhbar yang menyokong kajian terhadap sejarah perkembangan gambus dan kumpulan gambus di negeri Johor.

1.9.3.2 Analisis Gaya Muzik Kumpulan Gambus Nurulhilal

Kajian terhadap pengekalan kesinambungan tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal di negeri Johor yang merangkumi penelitian terhadap identiti repertoir, gaya permainan, maqam yang digunakan serta lirik lagu ciptaan yang dilakukan melalui penulisan dengan menggunakan transkripsi notasi barat. Mantle Hood (1982, ms. 116) memberi beberapa kaedah untuk merekodkan nilai pic yang tetap (standard) seperti notasi muzik barat yang berasaskan 12 semiton. Beliau turut menegaskan perlunya merekodkan pic yang berbeza dalam aras talaan, dan boleh dinyatakan secara *cycle per second* atau menggunakan nilai *cents*. Simbol-simbol tertentu yang menaik atau menurunkan nada sebanyak ton, semiton atau suku ton akan dinyatakan dalam terma muzik mengikut teori muzik Arab.

Perisian notasi muzik yang digunakan dalam kajian ini adalah Sibelius 7.0. Kegunaan perisian ini adalah menyalin kembali contoh-contoh lagu, rentak, maqam dan gaya permainan alat muzik dalam kumpulan gambus Nurulhilal. Penggunaan sistem notasi muzik bukanlah satu cara untuk menerangkan secara terperinci tentang gaya

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

muzik gambus, tetapi lebih kepada membantu pembaca memahami transkripsi muzik tersebut. Hal ini disebabkan sebahagian ornamentasi muzik gambus yang sukar ditulis dengan menggunakan sistem notasi muzik barat. Sementara itu, rajah-rajah penjarian, sistem talaan dan tangga nada pula, diharapkan dapat membantu pembaca untuk memahami cara sebenar gambus dimainkan. Walaupun, pada dasarnya cara terbaik adalah dengan belajar secara bersemuka. Nettl (1964, ms 18), menyatakan bahawa diskripsi rentak sebaiknya dimulakan dengan membuat penelitian tentang kaedah notasi yang digunapakai dalam sesebuah komposisi dan menerangkan fungsi dan konteks dari penelitian terhadap notasi-notasi tersebut. Kaedah transkripsi notasi muzik yang digunakan membantu dalam mengenal pasti bentuk tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal yang masih kekal ataupun berubah mengikut peredaran masa. Dalam menganalisis gaya muzik kumpulan gambus Nurulhilal ini, pengkaji akan menggunakan pendekatan *The norms of Musical Style* seperti yang diterangkan dalam tajuk pada para (1.8.1.) Rakaman muzik gambus dan temu bual tentang cara bermain gambus telah diilustrasikan dalam bentuk rajah-rajah penjarian, selain dalam bentuk gambar. Contoh-contoh muzik, maqam, rentak dan tangganada akan dilampirkan dalam salinan CD sebagai rujukan.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.9.3.3 Temu Bual

Dalam sesebuah kajian, kaedah temu bual digunakan untuk mendapatkan kefahaman yang jelas tentang situasi sebenar. Pengkaji perlu mendapatkan data secara bersemuka dengan penggiat budaya di lapangan. Hasil dari tinjauan dan kerja di lapangan

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

kemudiannya dianalisis dan didokumentasikan. Berg (2004, ms. 75) mengatakan bahawa kaedah temu bual boleh ditakrifkan sebagai perbualan yang membawa maksud untuk mendapatkan informasi. Pengkaji sedar bahawa cara terbaik untuk menghayati muzik gambus adalah dengan menemu bual tokoh penggiat, mendengar dan melihat persembahan secara langsung di lapangan serta rakaman muzik gambus menerusi teknologi media elektronik seperti dalam bentuk video dan sebagainya. Oleh yang demikian, pengkaji telah menyiapkan soalan-soalan sebelum temu bual dijalankan bagi mengelak tersasar dari kehendak kajian seperti disarankan oleh Burns (1994, ms. 360-362) yang mengatakan bahawa kaedah temu bual akan lebih teratur, flesibiliti, dan berhasil kerana dapat memberi maklumat balas, jawapan dan pendapat secara spontan dan tepat. Dalam kajian ini, temu bual telah dijalankan kepada beberapa informan yang telah dikenal pasti lebih awal seperti dalam senarai di bawah.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.9.3.3.1 Hamid Ruslan

Hamid Ruslan, berasal dari Kampung Parit Seri Baharom, Rengit, Batu Pahat, Johor. Hamid pada asalnya merupakan penyanyi bagi kumpulan gambus Nurulail pada sekitar tahun 1972 sebelum kumpulan gambus Nurulail dipimpin oleh Attan Hassan. Pada 1975, kumpulan Nurulail dinamakan semula sebagai kumpulan gambus Nurulhilal kerana sebahagian besar anggota asal kumpulan gambus Nurulail tidak lagi aktif. Namun, Hamid terus bersama kumpulan gambus Nurulhilal sebagai penyanyi dan pemain tamborin sehingga kumpulan gambus Nurulhilal tidak lagi aktif pada tahun 1999.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.9.3.3.2 Farizad Attan

Farizad Attan dilahirkan di Ayer Baloi, Pontian, Johor pada 14 Mei 1964, merupakan anak lelaki kedua Attan Hassan, pengasas kumpulan gambus Nurulhilal. Farizad Attan berkebolehan bermain beberapa alat muzik kumpulan gambus di antaranya seperti akordion, kiuben, gambus, marwas dan tamborin. Farizad menyertai kumpulan gambus Nurulhilal pada sekitar tahun 1977 bila kumpulan gambus Nurulhilal kekurangan pemain marwas dalam persembahan mereka. Farizad Attan menjadi pemain kiuben dan tamborin berganti-ganti dengan seorang lagi pemuzik dalam kumpulan gambus Nurulhilal iaitu Timat Kasban. Farizad Attan terus bersama kumpulan gambus Nurulhilal sehingga kumpulan gambus Nurulhilal tidak lagi aktif pada tahun 1999.

1.9.3.3.3 Bachok Sayuti

Penerangan mengenai Bachok Sayuti boleh didapati dalam bab ketiga (3.2.3), di bawah tajuk penggiat muzik kumpulan gambus dan fungsi gambus di Johor.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.9.3.3.4 Anipah Hasbullah

Penerangan mengenai Anipah Hasbullah boleh didapati dalam bab ketiga (3.2.2), di bawah tajuk penggiat muzik kumpulan gambus dan fungsi gambus di Johor.

1.9.3.3.5 Mohd Diah bin Ariffin @ Aripin

Penerangan mengenai Mohd Diah bin Ariffin @ Aripin boleh didapati dalam bab keempat (4.3.2), di bawah tajuk pembuatan gambus di Johor.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.9.3.3.6 S. Agil

S.Agil atau nama sebenarnya Syed Abdul Kadir Bin Agil, merupakan bekas penyanyi pop enam puluhan, merupakan penyanyi bagi kumpulan gambus Samrah Al Hana. Pada tahun 1980, S. Agil telah dijemput untuk menyanyi bersama-sama kumpulan gambus Nurulhilal terutamanya dalam persembahan di majlis-majlis perkahwinan masyarakat Arab di Johor dan terus menyanyi bersama kumpulan gambus Nurulhilal sehingga tahun 1999.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.9.3.3.7 Aziz Abd. Halim

Berasal dari Kampung Seri Merlong, Rengit, Batu Pahat, Johor. Menyertai kumpulan gambus Nurulhilal pada tahun 1980 sebagai pemain kiuben. Beliau juga seorang pemain *double bas* dalam kumpulan keroncong di Rengit. Selain bermain kiuben, Aziz juga bermain bes elektrik pada persembahan tertentu bersama kumpulan gambus Nurulhilal.

1.10 Lokasi dan Skop Kajian

Lokasi kajian yang dilakukan di daerah Batu Pahat, Pontian dan Johor Bahru. Namun begitu, tumpuan utama lokasi kajian adalah di Kampung Sungai Dulang di daerah kecil Rengit, iaitu tempat di mana kumpulan gambus Nurulhilal ditubuhkan pada tahun 1975. Kajian ini juga turut dilakukan di beberapa tempat lain seperti Kampung Parit Hailam di daerah kecil Senggarang, Batu Pahat dan juga di daerah Johor Bahru. Justifikasinya, dalam pemilihan tempat kajian dilakukan kerana terdapatnya beberapa penggiat dalam bidang kesenian gambus sama ada dari segi permainan dan pembuatan. Kajian juga telah dijalankan di Parit Kerimun, Benut, Pontian, Johor di mana, terdapat seorang penggiat gambus yang juga merupakan anak didik pertama kepada Ustaz Attan Hassan. Skop kajian adalah terhadap perkembangan kumpulan gambus di negeri Johor yang memberi tumpuan terhadap kesinambungan dan perubahan tradisi muzik kumpulan gambus Nurulhilal dari tahun 1975 hingga tahun 1999.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

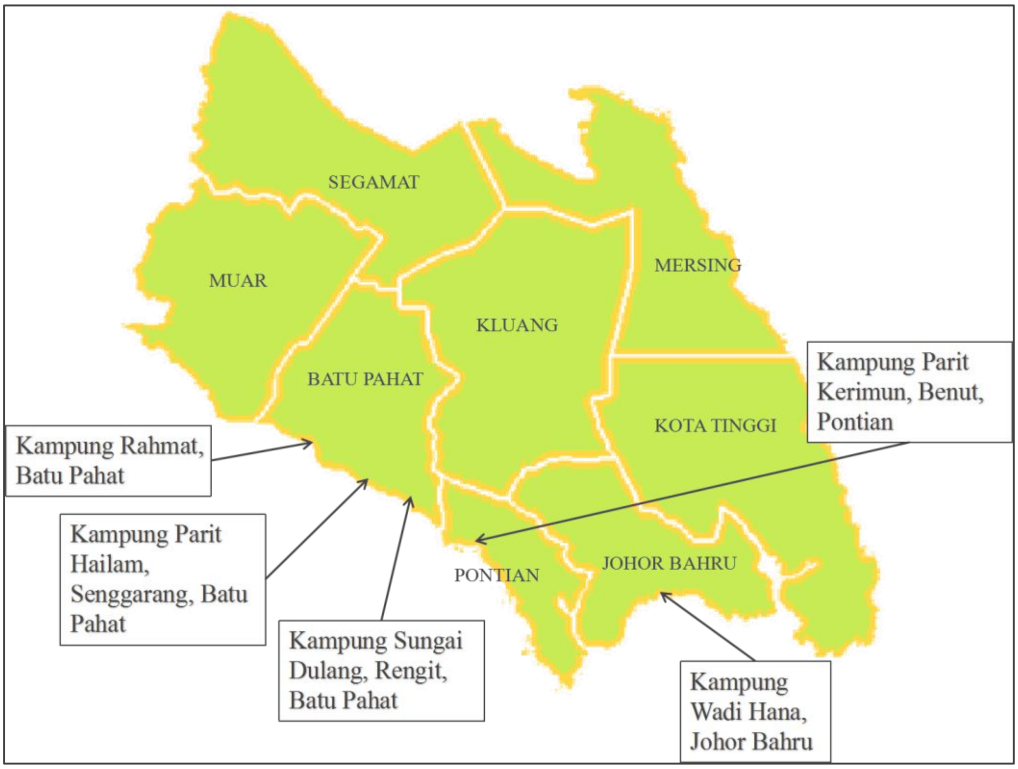

Peta 1.1. Peta negeri Johor dan lokasi kajian

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi

1.11 Kesimpulan

Bab pertama penulisan ini adalah pendahuluan yang menerangkan tentang latar belakang kajian, permasalahan kajian, objektif kajian, persoalan kajian, kepentingan kajian, definisi operasional, landasan teori, metodologi kajian, analisis data, lokasi dan skop kajian. Kajian ini sangat-sangat diperlukan untuk dijadikan model garis panduan identiti kumpulan gambus yang tidak lagi berada dalam lingkungan kawasan kajian dan di negara ini. Bab seterusnya akan membincangkan tentang sorotan literatur berkaitan sejarah gambus, kumpulan gambus dan pengaruh yang membawa kesenian gambus ke kawasan kajian.

05-4506832 pustaka.upsi.edu.my Perpustakaan Tuanku Bainun Kampus Sultan Abdul Jalil Shah PustakaTBainun ptbupsi